

ВЛИЯНИЕ НА МЕЖДУНАРОДНАТА ТЪРГОВИЯ ВЪРХУ БЕДНОСТТА

Васил Гечев¹

Предговор

В общ икономически план индикации за влиянието на международната търговия върху бедността могат да бъдат намерени при паралелни анализи на развитието на световното стопанство и промените в ситуацията с бедността. Например, за периода 1990-2010 г. световният БВП нараства от \$22,5 трлн. до \$65,6 трлн., световният търговски оборот на стоки нараства от \$7,1 трлн. до \$30,8 трлн., а броят на крайно бедните (живеещи с до \$1,25/ден) в глобален мащаб намалява с близо 800 милиона души (<http://databank.worldbank.org>, <http://stat.wto.org> и Millennium Development Goals Report 2015 – публикация на ООН). От статистическите данни е видно, че търговията засилва своята роля в световното стопанство (31,6% спрямо БВП през 1990 г. и 46,9% спрямо БВП през 2010 г.) и това е основната причина обект на настоящото изследване да бъдат взаимовръзките между този отрасъл и бедността в развиващите се страни. Предмет на изследването са статичните и динамичните ефекти от международната търговия върху бедността. Разделянето на ефектите на статични и динамични значително подобрява прецизността на анализа, защото между търговския процес и доходите на населението не е налице класическа (едноизмерна) причинно-следствена връзка; комплекс от свързани с търговията стопански елементи и процеси трансформират нейното въздействие върху бедността в дадена страна.

Относно специализираната литература в тази изследователска област, една от първите публикации е на Алан Уинтърс – икономист от Световната банка, директор на Групата за изследване на развитието. Есето е озаглавено "Търговия и бедност: има ли връзка?" и в него статичните ефекти от търговията и търговската политика са разгледани в четири направления – предприятия, дистрибуторски канали, правителство и домакинства (Winters, 2000). Според автора, в най-общ план, търговската либерализация има сериозен положителен ефект върху намаляването на бедността – тя позволява на хората да използват по-пълноценно техния производствен потенциал, подпомага икономическия растеж, ограничава произволните намеси в търгов-

¹ Васил Гечев е доктор по икономика, асистент към катедра "МИО и Бизнес" в УНСС; e-mail: v.r.gechev@mail.bg.

ската политика и има изолираща роля по отношение на пазарните шокове. Това заключение е направено с уговорката, че при повечето реформи има и губещи (дори в дългосрочен план), като някои реформи могат временно да изострят ситуацията с бедността. При тези обстоятелства обаче политиката трябва да бъде насочена към смекчаване на породените от реформите трудности, вместо към отлагане на самите реформи.

Въпреки че есето на А. Уинтърс е сред основополагащите публикации в областта на изследванията на взаимовръзките между търговията и бедността, то има едно съществено ограничение: липсва анализът на влиянието на динамичните ефекти от търговията върху бедността; за промените в БВП и технологиите, например, има само кратък преглед. Освен това, не може да бъде прието безрезервно твърдението, че търговската либерализация има изолираща роля по отношение на пазарните шокове – това би могло да бъде частен случай, например, когато дадена страна сама произвежда необходимите за вътрешна консумация количества съответна продукция и търговската либерализация намалява вероятността от шокове, свързани с местното производство и по-конкретно спекулативните търговски операции или извънредните правителствени мерки – налагане на квоти за износ, извънредни износни мита и др. подобни. Погледнато в международен план, търговската либерализация може да осигури стабилност, но само при условие, че световният пазар на дадена стока е стабилен. При възникване на шокове на световния пазар по-голямата степен на либерализация създава условия за по-бързо разпространение на ефекта от шоковете. Това най-ясно проличава както от последвалото Световната финансова криза драстично увеличение на цените на хранителните стоки на международните пазари през 2008 г., така и от обстоятелството, че в държавите с висока степен на финансова либерализация ефектите от кризата се усетиха по-бързо и бяха по-дълбоки: например ЕС, сравнен с Китай. В този смисъл е и констатацията на UNCTAD, че "по-голямата отвореност към търговията спомогна за насърчаване на икономическия растеж в редица държави, но също така се превърна в основен канал за трансмисия на външни шокове." (Trade and Development Report 2013).

Друга важна публикация в областта на международната търговия и бедността е анализът на Юън МакМилан "Икономическите ефекти на търговията върху намаляването на бедността" като част от изследването на екип учени под егидата на Световната търговска организация относно търговията и намаляването на бедността в Азиатско-Тихоокеанския регион (Trade and Poverty Reduction in the Asia – Pacific Region, 2009). Анализът на МакМилан е изграден изцяло на базата на различни литературни източници, като есето на Алан Уинтърс, за което вече споменах, има най-съществена роля. За разлика от Уинтърс обаче, МакМилан разглежда и ролята на динамичните

ефекти от търговията върху бедността: преки чуждестранни инвестиции, технологични промени и пр. Подробно са разгледани теоремата на Столпер-Самюелсън и моделът на Люис. Според МакМилан търговията оказва влияние върху бедността чрез въздействието върху продуктите цени, надниците, заетостта, правителствените приходи, неравенството в доходите и най-вече икономическият растеж. Понеже повечето от тези фактори са специфични за всяка държава, за да се предвидят резултатите от търговската либерализация в конкретен случай, МакМилан препоръчва детайлен анализ на микро ниво.

Публикациите на Уинтърс (2002 г.) и МакМилан (2009 г.) са едни от малкото случаи на задълбочен анализ, чиято основна цел е изследване на взаимовръзките между търговията и бедността. Въпреки изобилието от научна литература по проблемите на бедността и развитието, към настоящия момент на въпроса за влиянието на международната търговия не е отделено необходимото внимание – споменава се или откъслечно, или в контекста на по-големи икономически реформи, или анализът е фокусиран върху традиционната теория на международната търговия, както при Тодаро/Смит (2011), например.

Не считам, че малкият брой специализирани публикации е предпоставка за недостатъчност или ограниченост на настоящия анализ, защото изборият от мен подход е свързан с комбиниране на теоретични и емпирични аспекти, които да дадат необходимата представа за взаимодействието между търговията и бедността в съвременния свят. Освен това, налице са сериозен брой публикации – в т.ч. от международни институции, разглеждащи (поотделно) развитието при международната търговия и промените в ситуацията с бедността и те могат да бъдат използвани за целите на настоящото изследване.

Водеща роля в методологията на изследването има сравнителният анализ – в две измерения: сравнение между икономическите индикатори във времеви план и сравнение между икономическите индикатори на отделни държави, като географията на анализа обхваща и трите континента с висока концентрация на развиващи се страни – Азия, Африка и Латинска Америка. Основен източник на статистически данни е информационният масив на Световната банка (<http://databank.worldbank.org>), който е достатъчно изчерпателен, за да позволи използването на дедуктивният подход, респ. да обезпечи анализа на ниво национална държава. Например, наблюдаваното в глобален план паралелно увеличение на търговските обеми и намаляване броя на крайно бедните съответства на промените, които настъпват при търговията – като процент от БВП, и бедността – като процент от населението, съответно в Китай, Бангладеш, Бразилия, Перу, Филипините и Индия след 1990 година (таблици 1, 2, 3, 4, 5 и 6).

Таблица 1. Търговия и бедност в Китай

Китай	1990	1997	2002	2005	2008
Търговия, като % от БВП	26,67	39,01	47,7	68,6	62,25
% от населението, живеещо с до \$1,25/ден	60,18	47,84	28,36	16,25	13,06
% от населението, живеещо с до \$2/ден	84,64	70,78	51,15	36,94	29,79

Източник: <http://databank.worldbank.org>

Таблица 2. Търговия и бедност в Бангладеш

Бангладеш	1992	1996	2000	2005	2010
Търговия, като % от БВП	19,93	29,78	33,21	39,63	43,42
% от населението, живеещо с до \$1,25/ден	70,22	60,55	58,59	50,47	43,25
% от населението, живеещо с до \$2/ден	92,99	85,54	84,4	80,32	76,54

Източник: <http://databank.worldbank.org>

Таблица 3. Търговия и бедност в Бразилия

Бразилия	1990	1997	2002	2005	2008
Търговия, като % от БВП	15,16	15,84	26,68	26,65	27,14
% от населението, живеещо с до \$1,25/ден	17,23	12,32	10,56	8,52	6,01
% от населението, живеещо с до \$2/ден	30,03	21,51	20,23	16,63	11,32

Източник: <http://databank.worldbank.org>

Таблица 4. Търговия и бедност в Перу

Перу	1994	2000	2005	2008	2010
Търговия, като % от БВП	30,43	35,75	47,07	56,55	50,01
% от населението, живеещо с до \$1,25/ден	12,94	12,41	8,55	6,2	4,91
% от населението, живеещо с до \$2/ден	28,44	24,09	20,48	14,81	12,74

Източник: <http://databank.worldbank.org>

Таблица 5. Търговия и бедност във Филипините

Филипини	1991	1997	2003	2006	2009
Търговия, като % от БВП	62,18	108,25	101,85	94,94	65,59
% от населението, живеещо с до \$1,25/ден	30,68	21,61	21,99	22,62	18,42
% от населението, живеещо с до \$2/ден	55,39	43,83	43,78	45,04	41,53

Източник: <http://databank.worldbank.org>

Таблица 6. Търговия и бедност в Индия

Индия	1994	2005	2010	2012
Търговия, като % от БВП	19,73	41,30	48,3	54,73
% от населението, живеещо с до \$1,25/ден	49,4	41,64	32,68	23,63
% от населението, живеещо с до \$2/ден	81,73	75,62	68,76	н.д.

Източник: <http://databank.worldbank.org>

♦ **Забележка:** Избраните за сравнение години не са едни и същи за отделните страни поради липса на информация в масива на Световната банка. Например, за Перу и Индия пълни данни за търговията има от 1994 г., а за Бангладеш избраните години са единствените от периода 1990-2013 г., за които има данни.

Разликите при измененията в търговията и бедността между отделните държави се дължат на комплекс от обстоятелства, най-съществените от които са: структурата на националното стопанство, степента на икономическо развитие, провежданите икономически и търговски политики, прирастът на населението и пр. Освен това, следва да бъде отчетена ограничеността при възможностите за влияние на международната търговия върху бедността. Това е най-ясно изразено при Китай, Перу и Филипините: в последната отчетна година и търговията (като процент от БВП), и бедността (до \$1,25/ден и до \$2/ден) отбелязват спадове. Като причини за тази ограниченост могат да бъдат посочени:

1. Търговията и бедността не са пряко зависими едно от друго икономически явления. Така например, през 2013 г. международната търговия е 59,9% от БВП на Филипините, но това не ги прави по-богати от Перу, където международната търговия е 48,38% от БВП, или по-богати от Бразилия, където международната търговия е 27,6% от БВП (по данни на Световната банка – <http://databank.worldbank.org>).
2. Функционирането на световните пазари не е свързано с постигането на конкретни социални параметри, а с търсенето и предлагането на стоки и услуги. Конкурентоспособността на дадена национална икономика може само частично да бъде повлияна от нивата на бедност – в случаите, когато себестойността на продукцията е по-ниска поради евтиния трудов ресурс.
3. Компоненти на търговията – от съществено значение е степента на диверсификация на износа и по-конкретно – броят на конкурентоспособните отрасли. Китай и Бангладеш имат сходно съотношение *търговия/БВП* – респ. 50,2% и 53,8% за 2013 г., но Китай изнася широк набор от стоки (в т.ч. високотехнологични продукти), докато износет на Бангладеш е съставен предимно от текстил, облекло и селскостопански продукти (<http://www.bangladesh.com/exports/>). Освен по-високи доходи за заетите, по-високата добавена стойност на производството е свързана и с по-широки хоризонтални и вертикални връзки в икономиката – доставчици, подизпълнители, свързани производства, като по този начин нарастването на износа има по-осезаем ефект върху стопанската активност, заетостта и бедността.
4. Степен на икономическо развитие – икономическите промени, които настъпват при растежа и развитието на дадено национално стопанство, неминуемо променят силата на взаимовръзките при отделните процеси в икономиката. В Китай и Перу съотношението *търговия/БВП* намалява с около 10% в последната, спрямо предпоследната отчетна година в таблицата, но това не се отразява негативно на показателите за бедност. При Бангладеш и Индия, обаче, продължа-

ва да се наблюдава нарастване на съотношението *търговия/БВП* и намаляване на бедността. *В този смисъл, бихме могли да заключим, че при равни други условия, колкото по-слабо развита е една страна, толкова по-силно ще бъде въздействието на международната търговия.* Показателят БВП/Глава от населението – един от основните индикатори за икономическо развитие – потвърждава това заключение (таблица 7).

Таблица 7. БВП на глава от населението, константни USD

	БВП/Глава от населението в константни USD (2005 г.)	
Държава	2008	2013
Бангладеш	490,9	625,34
Индия	885,17	1164,99
Китай	2402,78	3583,38
Перу	3298,89	4066,27

Източник: <http://databank.worldbank.org>

Уточнението *при равни други условия* е изключително важно, защото съотношението *търговия/БВП* може да бъде повлияно както от глобални събития, така и от вътрешноикономически съображения. Резкият спад на съотношението *търговия/БВП* във Филипините (2006 спрямо 2009 г.) е по-скоро резултат от последиците на Световната финансова криза (2007-2008 г.), отколкото от фундаментални промени в икономическото развитие. В Китай е налице процес на ребалансиране на икономиката – от стимулиране на износа и инвестициите, към увеличаване на вътрешното потребление (<http://www.scmp.com/business/economy/article/1418267/chinas-economic-rebalancing-likely-hurt-worlds-emerging-economies>). Този процес, формално застъпен в 12-ия петгодишен план (2011-2015 г.), е част от намеренията на китайското държавно ръководство за осигуряване на устойчив икономически растеж в дългосрочен период (<http://www.thechinastory.org/agenda2013/chinas-great-rebalancing-act/>). При това положение може да се очаква намаляваща роля на международната търговия в БВП, без това да има негативни последици за бедността. Не бива да се забравя обаче, че въпросното ребалансиране се инициира след близо 30-годишен период, през който международната търговия е двигателят на икономическия растеж.

Следвайки тази въвеждаща част, взаимовръзките между търговията и бедността ще бъдат разгледани в три направления: *1) Теорема на Хекшер-Олин и Столпер-Самюелсън; 2) Статични ефекти от търговията; и 3) Динамични ефекти от търговията.*

Глава 1. Теорема на Хекшер - Олин и Столпер - Самюелсън

Причините за възникване на международната търговия са свързани с географското разпределение на полезните изкопаеми, почвите и климата и с икономическата полза. Така например, резервите от природен газ и петрол са концентрирани предимно в Близкия изток и Русия, а цитрусовите плодове и някои видове подправки могат да бъдат произвеждани само в определени климатични пояси – при наличие на плодородни почви. Икономическата полза се определя от себестойността на продукцията, чието формиране зависи от комплекс от фактори: труд, капитал, технологии, транспорт и комуникации. Въпросните фактори са определящи за *сравнителните преимущества* на дадена страна спрямо останалите страни.

Понятието "*сравнително преимущество*" е въведено в началото на XIX век от английския икономист Дейвид Рикардо. Представяйки модел на търговия, включващ две държави (Португалия и Англия) и две стоки (вино и плат), на основата на разходите за труд той доказва, че въпреки че Португалия има *абсолютно преимущество* при производството на вино и плат, търговията между двете държави е възможна, защото Португалия има сравнително преимущество при виното, а Англия има сравнително преимущество при плата. С други думи, на Португалия ще ѝ е по-изгодно да произвежда само вино и да внася плат от Англия, вместо да произвежда и вино, и плат (<http://internationalecon.com/Trade/Tch40/T40-0.php>).

Надграждайки модела на Рикардо, шведските учени Ели Хекшер и Бертил Олин свързват сравнителните преимущества с факторите на производство "труд" и "капитал". В техния модел (1933 г.) също има две държави и две стоки, но разликите между тях се определят от наличните работна сила и капитал. При условие, че в двете държави има идентични технологии на производство, цените на суровините са едни и същи и конкуренцията между труда и капитала е съвършена, Хекшер и Олин извеждат теорема, според която ***държавите ще изнасят стоки, за които имат изобилие на производствени фактори и ще внасят стоки, за които имат оскъдни производствени фактори.*** Така страната, която има изобилие на капитал, ще изнася капиталоемни стоки и ще внася трудоинтензивни стоки, а страната, която има изобилие на трудов ресурс, ще изнася трудоинтензивни стоки и ще внася капиталоемни стоки.

Въпреки добре изградената логическа структура, емпиричните изследвания откриват съществен пропуск в теоремата на Хекшер-Олин. През 1954 г. американският икономист от руски произход и Нобелов лауреат по икономика Василий Леонтиев установява, че САЩ – държавата с най-голямо изобилие на капитал в света, изнася трудоинтензивни стоки и внася капиталоемките стоки, което изцяло противоречи на теоремата Хекшер-Олин. Причината за това несъответствие, наречено *Парадокс на Леонтиев*, се оказва не фундаментална погрешност на теоремата, а разглеждането на фактора "труд" като хомогенна категория, докато в реалността той бива с различна степен на квалификация. Когато трудът бива разглеждан като два отделни фактора – *квалифициран труд* и *неквалифициран труд*, теоремата на Хекшер-Олин изглежда по-правдоподобно, защото САЩ изнасят стоки, произведени с квалифициран труд, и внасят стоки, произведени с неквалифициран труд (Daniels, Radebaugh, 1989).

Изнасянето на трудоинтензивни производства от развитите към развиващите се страни, което е част от процеса на глобализация и е в основата на т.нар. *Азиатско икономическо чудо*, съответства на теоремата на Хекшер-Олин. Сравнително преимущество на развиващите се страни е по-ниската себестойност на производството като резултат от изобилието на нискоквалифицирана работна сила. Разликата в себестойността е толкова голяма, че въпреки вносните мита и транспортните разходи, за производителя е по-изгодно да изнесе производството зад граница.

Поради ограничителните условия, при които е изведена теоремата, тя не бива да бъде считана за теоретична основа на международната търговия. В света има около 200 държави с различни технологични нива, различна квалификация на работната сила, специфично географско положение и пр. характеристики, които пряко влияят на тяхното участие в търговията. Например теоремата на Хекшер-Олин не може да даде обяснение защо мултинационалните компании предпочитат източната част на Азия за изнасяне на производството, а не Африка, където цената на труда също е ниска.

Теоремата на американския икономист от австрийски произход Волфганг Столпер и Пол Самюелсън, първият американски икономист – Нобелов лауреат по икономика, публикувана през 1941 г., подобно на модела Хекшер-Олин е изградена върху презумпцията за две стоки и два фактора на производство (труд и капитал), като фокусът е към влиянието на международната търговия върху цените на факторите на производство. Тази теорема гласи, че *увеличението на цената на капиталоемката стока ще увеличи възвращаемостта на капитала и ще намали цената на труда, и обратно – увеличението на цената на трудоинтензивната стока ще доведе до увеличение на надниците и намаляване на капиталовите ренти. Свободната търговия увеличава възвращаемостта при изобил-*

ния фактор и намалява възвръщаемостта при оскъдния фактор. (<http://www.preservearticles.com/201012291893/stolper-samuelson-theorem.html>; <http://www.encyclopedia.com/doc/1G2-3045302628.html>).

Теоремата на Столпер-Самюелсън е изведена при определени ограничителни условия като: а) перфектна мобилност на труда между регионите и стопанските сектори на страната; б) хомогенност на стоките при местните и чуждестранните доставчици; в) съвършена конкуренция на пазарите на стоки и производствени фактори и др., които в действителността са трудно постижими и поради тази причина тя е обект на критики. Например, Мак-Милан (2009), базирайки се на редица проучвания, отбелязва, че търговската либерализация в Източна Азия е довела до намаляване на разликите в надниците за квалифициран и неквалифициран труд (изобилен фактор), респ. – до намаляване на неравенството в доходите. В Латинска Америка, обаче, където неквалифицираният труд също е изобилен фактор, ефектът е противоположен: либерализацията увеличава неравенството в надниците и в доходите.

Като отнася към практиката всяко от осемте ограничителни условия на теоремата Столпер-Самюелсън, Уинтърс (2000) твърди, че тя е неподходяща за анализа на взаимовръзките между търговията и бедността. Най-крайно е становището на икономистите Доналд Дейвис (*Университет Колумбия*, Ню Йорк) и Прачи Мишра (*Международен валутен фонд*), които през 2006 г. публикуват научен труд със заглавие "Теоремата на Столпер-Самюелсън е мъртва и други престъпления на теорията и данните" (<http://www.columbia.edu/~drd28/Stolper-Samuelson%20is%20Dead.pdf>). Въпреки че тяхното изследване, простиращо се на близо 30 страници, прави задълбочен преглед на теоретичните аспекти и емпиричните доказателства (с референции към множество автори), считам, че подобно твърдение звучи непремерено, не само защото Столпер и Самюелсън предварително са поставили осем ограничителни условия, но и защото тяхната теорема е изведена в съвсем друга търговска и икономическа обстановка – главно по отношение на комуникациите, транспорта, технологиите и финансовите пазари. Проблемна област в критиката на Дейвис и Мишра е и обстоятелството, че те не предлагат алтернативна теорема или модификации на Столпер-Самюелсън.

В противовес на теоремите на Хекшер-Олин и Столпер-Самюелсън, през 60-те и 70-те години на XX век са разработени т.нар. **Теории за нееквивалентния обмен**. Те се застъпват както от неомарксисти – С. Амин и А. Емануел, така и от ортодоксални икономисти като Р. Пребиш, Х. Сингер и др. Според тези теории участието на развиващите се страни в международното разделение на труда – посредством търговията – е вредно за тяхното стопанско развитие и не води до оползотворяване на сравнителните преимущества, а главната причина за това е структурата на националното стопанство на

развиващите се страни. Аргументите на теоретиките на нееквивалентния обмен са (Hunt, 1989; Lewis, 1978):

1. Сравнителните преимущества на развиващите се страни са в суровините и базовите продукти (зеделски култури и храни), а те имат ниска ценова еластичност спрямо располагаемия доход. С нарастване на дохода търсенето се ориентира към продукти с по-висока добавена стойност, т.е. в дългосрочен план развиващите се страни не могат да очакват съществено увеличение на приходите от техните основни износни стоки.
2. Високите доходи в развитите страни стимулират инвестициите в нови технологии, които увеличават производителността на труда, докато развиващите се страни нямат тези възможности и по този начин технологичната пропаст постоянно се увеличава, респективно конкурентоспособността на развиващите се страни на международните пазари се запазва слаба.
3. По-голямата част от инвестициите в развиващите се страни са под контрола на чужденци, т.е. инвестиционното поведение се определя от външни, а не от национални интереси. Например в добивната промишленост заплатите са ниски, но печалбите от износа на суровини са големи, като тези големи печалби обикновено не се реинвестират в страната, а се изнасят. **Реалният спечелен доход от износа** в национален план е нисък и това е един от факторите, обричащи развиващите се страни на бедност.
4. Добре организирани синдикати и големите корпорации в развитите страни пречат на прехвърлянето на изгодите от по-високата производителност към потребителите в развиващите се страни.

Една от най-дискутираните теории за нееквивалентния обмен е "Модерната световна система" на Имануил Валерщайн – американски социолог от еврейски произход¹. Отхвърляйки понятието "Трети свят", авторът представя своята теза за единна световна икономика, свързана чрез сложни системи за размяна. Като отчита липсата на хомогенност в равнищата на икономическо развитие, Валерщайн групира страните в категориите "ядро", "полупериферия" и "периферия". Авторът счита, че е налице фундаментал-

¹ В своя лекция в Испания теоретикът, който по време на Студената война предсказва края на Съветския блок, предсказва този път края на капитализма в рамките на следващите 30 години. Валерщайн отдавна говори за това, че ние се намираме в края на един цикъл по Кондратиев. Срутането на капитализма било реално, защото отрицателните конюнктурни цикли съвпадали с една криза на системата, през която капитализмът излиза от равновесието, поради което настъпва "фаза на политически хаос" – б.р.

но и институционално установено разделение на труда между "ядрото" и "периферията": докато "ядрото" е високотехнологично и произвежда продукти с висока добавена стойност, на "периферията" е определена ролята на снабдител на суровини, селскостопански продукти и евтина работна сила. Условието на размяна са нееквивалентни, защото "периферията" е принудена да продава суровините евтино и да купува от "ядрото" готовите продукти скъпо. "Полупериферията" се явява "периферия" за "ядрото" и "ядро" за "периферията" (Wallerstein, 2000).

Подобно на концепцията за "порочни кръгове на бедността", теориите за нееквивалентния обмен могат да бъдат разглеждани по-скоро като ситуативни анализи, отколкото като дългосрочни принципи за функционирането на световната и националната икономика. Те никога не са приемани едностранно от икономическата наука. Например, през 1997 г. видният американски икономист и също Нобелов лауреат Пол Кругман изразява становище, че въпреки ползите за едрите капиталисти, най-големият бенефициент от глобализацията са работниците от Третия свят (Krugman, 1997). Признавайки, че през 70-те години на XX век за развиващите се страни е било трудно да се възползват от своите сравнителни преимущества – поради ограничеността в инфраструктурата и технологиите, Кругман отбелязва, че в последствие редуцирането на търговските бариери и развитието на транспорта и комуникациите помагат на развиващите се страни да използват по-пълноценно своите сравнителни преимущества. Според него новите експортни сектори създават осезаеми ефекти за цялата икономика както чрез основното, така и чрез свързаните производства. Кругман засяга и темата за ниските надници в изнесените производства на мултинационалните компании, които често са обект на критика и са сравнявани с експлоататорски методи, изтъквайки, че когато те са по-високи отколкото при алтернативните местни форми на заетост, то ползите за икономиката все пак са налице.

В наши дни емпиричните доказателства категорично опровергават теориите за нееквивалентния обмен, защото след 2008 г. развиващите се страни генерират над 2/3 от световния растеж на БВП, главно благодарение на подобренията в тяхната технологична и индустриална база (Trade and Development Report 2013 – публикация на UNCTAD).

Като обобщение за теоремите на Хекшер-Олин и Столпер-Самюелсън бихме могли да посочим, че те имат отношение към влиянието на международната търговия върху бедността дотолкова, доколкото една от основните характеристики на повечето развиващи се страни е изобилие на нископлатен, нискоквалифициран труд и респ. – високи нива на бедност. Следвайки тези две теореми, именно нископлатеният труд би трябвало да е основно конкурентно предимство за развиващите се страни и в дългосро-

чен план – посредством неговото използване – да настъпят положителни промени в икономиката. Обстоятелството, че развиващите се страни действително използват нископлатения труд като конкурентно предимство, е показателно за това, че теоремите на Хекшер-Олин и Столпер-Самюелсън не са абстрактна теория.

От друга страна, те няма как да станат общовалидни теории на международната търговия, защото икономическата политика на отделните страни се провежда при различни условия и има своите специфични характеристики, което води до големи разлики в резултатите. И в Китай, и във Филипините, и в Индия, например, либерализацията на международната търговия е част от широкообхватни стопански реформи (80-те и 90-те години на XX век), включващи намаляване на регулациите в икономиката, насърчаване на ПЧИ, подпомагане на експортно ориентирания сектори и пр. Икономическите условия, при които започват реформите, и характерът на стопанското реструктуриране, обаче, не са едни и същи в трите държави и това е определящо за равнището на икономическо развитие, на което те са в момента. Въпреки сходната численост на населението, през 2013 г. БВП на Китай (\$ 9,24 трлн.) е над четири пъти по-голям от БВП на Индия (\$ 1,88 трлн.). (Текущи USD, по данни на www.tradingeconomics.com).

Глава 2. Статични ефекти от търговията

Статичните ефекти от търговията включват влиянието върху доходите на домакинствата, влиянието върху предприятията, влиянието върху правителствените приходи и влиянието върху дистрибуционните мрежи (Winters, 2000). Статичните ефекти могат да са резултат както от промени на нормативната рамка, регулираща търговията, така и от промени на международните пазари. На статичните ефекти може да се гледа като на *непосредствени* и *краткосрочни ефекти* от търговията, за разлика от динамичните ефекти, чиято връзка с търговията е по-сложна и се проявява в средносрочен и дългосрочен период.

2.1. Влияние върху доходите на домакинствата

Международната търговия би могла да повлияе върху доходите по две направления: *ценови промени* и *заетост*.

Степента на отвореност на дадена икономика спрямо международните пазари има важна роля по отношение на равнището на цените. Поради обстоятелството, че не съществува държава, която да произвежда всички необходими ѝ стоки и услуги, вносът е неизбежен; наложените върху него

ограничения (мита, квоти) или липсата на такива са определящи за цените на вносните продукти.

При различните държави влиянието на вноса върху вътрешните цени е зависимо от три фактора: световни цени, обем на вноса и характер на внесените стоки. Последните два фактора са тясно свързани с ресурсната обезпеченост, в т.ч. почви и климат, с технологичните нива и структурата на икономиката (формирана в резултат на съответните икономически планове/политики), с потребността от междинни стоки и потребителските предпочитания. Така например броят на внесените автомобили във Франция би бил по-голям, ако нямаше местно производство; Русия и Катар не внасят природен газ, но внасят хранителни стоки; България внася вино от Нова Зеландия и ЮАР не защото няма собствено производство, а поради потребителски предпочитания. Следвайки посочените примери, можем да заключим, че:

- промените на цените на хранителните стоки на международните пазари биха имали по-голямо влияние върху инфлацията в Русия и Катар, отколкото промените в цените на природния газ;
- промените на износните цени на виното от Нова Зеландия и ЮАР не биха повлияли съществено на цените на виното в България – потреблението на тези вина не е широко разпространено, има и богат избор на местни вина;

В световен план най-сериозно върху инфлационните процеси влияят промените в цените на хранителните стоки и енергоносителите (петрол и природен газ). Причина за това е незаменимостта (на този етап) на хранителните стоки и (почти) незаменимостта на петрола и природния газ в потреблението. Степента на въздействие обаче е различна. Например, рязкото повишение на цените на храните през 2008 г. имаше почти незабележим ефект в ЕС, но влоши рязко търговския баланс и постави на сериозно изпитание бюджета на най-слабо развитите страни в Африка, повечето от които са нетни вносители на хранителни стоки (по данни на Световната банка: 2008. Who are the net food importing countries, Francis, Aksoy).

Следвайки изложеното, може да заключим, че (в контекста на международната търговия) ценовите равнища влияят върху нетния доход на домакинствата по два начина: *а) промяна в световните цени и б) промяна в митническата политика*. Вторият случай се проявява, когато дадена страна предприеме стъпки към търговска либерализация, които обикновено включват редуциране на вносните мита и квотните ограничения. Действително, съществува и възможността за засилване на митническата защита, но тенденциите в световен мащаб – поне за последните три десетилетия, са за намаляване на търговските ограничения. Като изключения могат да бъдат посочени временните забрани за износ на определени селскостопански кул-

тури при наличие на дефицит в страната износител, както и политическите мерки за ограничаване на международната търговия (ембарго, реципрочни мерки и др. подобни).

Дали настъпилите промени в цените са свързани със световните пазари, или с нова търговска политика, на практика е без значение за домакинствата, за които е важен само конкретният ефект – повишаване или намаляване на ценовите равнища на определени стоки. Печалбата или загубата от промяната на цените се определя от това дали домакинството произвежда (членовете на домакинството са свързани с производството), или консумира стоката, чиято цена е променена. Например, ако се понижи вносната цена на стока, която не се произвежда в дадена страна, статичният ефект от търговията ще бъде положителен за всички домакинства, които потребяват въпросната стока. Когато обаче се понижи вносната цена на стока, която се произвежда в дадена страна, статични ползи от търговията ще реализират само потребяващите домакинства, докато домакинствата, заети в производството на стоката ще отчетат статични загуби от търговията – намаляване на нетния доход. При ситуация, в която домакинството едновременно произвежда и потребява стоката, статичният ефект от търговията ще зависи от това дали домакинството е нетен потребител или нетен производител. Когато са налице промени в цените на повече от една стока, ефектът ще зависи от баланса между: **а)** сравнителната тежест на стоките в потребителската кошница на домакинството и **б)** свързаността на домакинството с производството на тези стоки

За илюстрация може да бъде използвана следната таблица:

Статус Промяна в цената	Домакинства, свързани с производството	Домакинства – потребители
УВЕЛИЧЕНИЕ	Полза	Загуба
НАМАЛЕНИЕ	Загуба	Полза

***Забележка:** Таблицата отразява ситуация, при която домакинствата само потребяват или са свързани само с производството на стока, чиято цена е повлияна от международната търговия.*

Не бива да се приема, че домакинствата са безразлични към промените в търговската политика, които пряко ги засягат. Добре известно е обстоятелството, че в развиващите се страни нивата на митническа защита – въпреки тенденциите към либерализация, все още са по-високи, отколкото нивата в

развитите страни. Една от главните причини за това е протекцията на секторите, осигуряващи най-много работни места в икономиката (респ. доходи за домакинствата), които на този етап не могат да бъдат конкурентоспособни на високотехнологичната продукция от развитите страни.

Във връзка с промените в търговската политика Уинтърс (2000) отбелязва, че мерките, които намаляват способността на домакинствата да се справят с негативни търговски шокове (резки промени), ще доведат до увеличение на бедността. Освен това, страхът от последиците при несправяне с негативните шокове може да създаде ситуация, при която заради потенциални рискове домакинствата се отказват от дейности, които биха увеличили техния среден доход.

Статичните ефекти от международната търговия върху заетостта са пряко зависими от конкурентоспособността на дадена икономика, респ. от начина, по който се използват сравнителните преимущества, и нивото на безработица. Ключовият аспект тук е за времевото измерение на ефектите: в краткосрочен, средносрочен и дългосрочен период. Така например либерализацията на търговията в една страна, свързана с нова икономическа политика или с членство в регионална икономическа интеграционна общност, може в краткосрочен план да има предимно негативни ефекти, но в средносрочен и дългосрочен план – посредством по-интензивното натоварване на изобилните производствени фактори – да доведе до увеличаване на заетостта и намаляване на бедността. Между другото, това е главният аргумент, с който държавите променят своята търговска политика: когато изчисленията показват, че в дългосрочен план ползите са по-големи от първоначалните загуби. Такъв тип решения са базирани предимно на динамичните ефекти от търговията, защото промените в икономическата структура и конкурентоспособността изискват време.

Като пример за благоприятно влияние на международната търговия върху заетостта и доходите в развиващите се страни може да бъде посочен ефектът в Буркина Фасо и Бенин от повишаването на цената на памука на международните пазари. Поради обстоятелството, че препитанието на близо 40% от населението в тези страни е свързано с памука (Lee, 2013), а неговото производство там е трудово интензивно, може да се очаква, че статичният ефект от повишаването на цената на памука – *при равни други условия* – ще има благоприятно въздействие върху заетостта. Уточнението "при равни други условия" тук е необходимо, защото е от значение какво е нивото на безработица – трудовите ресурси в Буркина Фасо и Бенин не са неизчерпаеми и поради тази причина, ако световната цена на памука се явява равновесна по отношение на заетостта в тези страни, статичният ефект от увеличението на цената ще резултира предимно в промяна на доходите.

За сравнение, в развитите страни като САЩ и ЕС, където отглеждането на памук е високотехнологично, статичният ефект от повишението на цената винаги ще бъде насочен главно към увеличение на дохода – с незначителен ефект върху труда.

При това положение бихме могли да изведем зависимостите, че – *при равни други условия* – **а)** колкото по-трудоинтензивно и по-слабо конкурентоспособно (нискотехнологично) е производството на дадена стока, толкова повече статичните ефекти от търговията ще бъдат насочени към заетостта; и **б)** колкото по-капиталоинтензивно и по-конкурентоспособно (високотехнологично) е производството на дадена стока, толкова повече статичните ефекти от търговията ще бъдат насочени към дохода.

2.2. Влияние върху предприятията

Тук трябва да бъдат взети под внимание **влиянието върху търсенето, факторните пазари и цените на необходимите за производство суровини и материали (в случай че всички или част от тях зависят от чуждестранни доставчици)**. Търсенето на продукцията на местните предприятия се определя от цените на международните пазари, респ. вносните цени, вътрешните цени и доходите на населението. Цените на международните пазари са до голяма степен или почти изцяло екзогенни за мнозинството развиващи се страни, но вътрешните цени са ендогенни, дори ако пазарните сили водят до там, че те са винаги ограничени до нивото на вносните цени (Winters, 2000).

При някои от предприятията статичните ефекти са свързани както с вътрешното, така и с международното търсене, защото освен за вътрешния пазар, те произвеждат и за износ. Разделянето на общия обем продукция по вътрешно и международно направление зависи от относителните цени и по-конкретно от начина, по който тези цени се отнасят към производствените, транспортните и др. разходи. От своя страна, производствените разходи зависят от стойността (цените) на факторите за производство (труд, земя и капитал) и от стойността на входящите суровини и материали и други необходими за производството елементи.

Промените в цените на стоките – в резултат от промени на цените на световните пазари или вследствие на търговски реформи – оказват влияние върху стимулите за производство на определени стоки и върху технологиите, с които предприятията работят. Важен елемент тук е степента на диференцираност на стоките/продуктите при местните и чуждите производители. Хомогенните стоки би трябвало да имат сходни цени, като по този начин международната търговия е определяща за цените и в международен, и във вътрешен план. При различните (нехомогенни) стоки влиянието върху

цените е по-слабо, но за сметка на това е по-обхватно. В този случай е намалено влиянието върху факторните цени, защото по-широкият обхват на засегнати стоки води до сравнително по-слаби нетни промени при търсенето на производствени фактори: колкото е по-голямо разнообразието от стоки, толкова по-вероятно е да се проявят компенсиращи ефекти при търсенето на производствени фактори. (Уинтърс, 2000.)

Технологичните нива на местните предприятия имат решаващо значение за дълбочината на ефектите от международната търговия. Колкото по-висока е една технология, толкова по-голяма е производителността на единица ресурс – следователно промените в цените на суровините ще имат по-малък ефект; освен това, високотехнологичните компании имат предимство при конкуренцията с вносните стоки – дори когато митата се понижат вследствие на промени в търговската политика. Например, вносните мита за индустриални стоки в САЩ и ЕС са в диапазона 3-4% (http://www.eu-un.europa.eu/articles/en/article_5656_en.htm), но това не пречи на местните (високотехнологични) производители на индустриални стоки. В този смисъл, колкото по-нискотехнологично е едно предприятие, толкова рискът от негативен статичен ефект от търговията е по-голям.

Като частен случай на негативен статичен ефект от търговията може да се посочи евентуално засилване на вноса на субсидирани от друга държава хранителни продукти или селскостопански култури. За селскостопанските производители на една развиваща се страна това е възможно най-лошото стечение на обстоятелствата, защото правителството обикновено няма ресурсите да изплаща реципрочни субсидии и по този начин тяхната ценова конкурентоспособност е ошетена. И ако на национално равнище съществуват механизми за ограничаване на такъв тип внос – чрез мита, квоти, лицензи и пр., то на световните пазари това е практически невъзможно и поради тази причина продажбите на селскостопански стоки и продукти на хранително-вкусовата промишленост от развиващите се страни са силно зависими от нивото на субсидиите в развитите страни. Намаляването на агросубсидиите в развитите страни би създавало положителен статичен ефект от търговията в тези развиващи се страни, в които има *подходящи условия* за отглеждане на земеделски култури и/или развитие на животновъдство и прилежаща хранително-вкусова промишленост.

"Подходящите условия" – и то не само в селското стопанство – са свързани с наличието на необходимите за дадено производство ресурси/суровини в държавата производител. Ако те са в изобилие, търговската либерализация би генерирала силно позитивни статични ефекти; в случай, че тези ресурси/суровини са сравнително оскъдни, то посоката и дълбочината на статичният ефект за предприятията ще зависят от условията/степената на търговска либерализация. Подобно на домакинствата, предприятията активно

участват във формирането на националната търговска политика – на тях са им добре известни обстоятелствата около факторите за производство, технологичните нива и ресурсната обезпеченост, така че условията/степената на търговска либерализация (респ. статичните и динамичните ефекти от търговията) всъщност се моделират съобразно местната конкурентоспособност.

2.3. Влияние върху правителствените приходи

Статичните ефекти върху правителствените приходи са почти изцяло свързани с промените в националната търговска политика, а влиянието на световния пазар би могло да се прояви само при определени условия. Това е така, защото:

1. За да има осезаем ефект върху общите приходи от мита (всички стоки), една промяна на цените на световния пазар трябва или да е твърде радикална – при малък брой вносни и обмитявани стоки, или да засяга широк кръг от внасяните от дадена страна обмитявани стоки. Такъв тип промени на световния пазар, обаче, са по-скоро изключение.
2. Промените в цените на световния пазар засягат не само местните, но и чуждестранните производители. Поради тази причина не може да се очаква съществена промяна при конкурентоспособността, а оттук и въздействие върху икономическата активност и заетостта – другите източници на доходи за правителството, освен митата.

Статичните ефекти от промяната в търговската политика могат да бъдат разделени на статични ефекти при приходите от мита и статични ефекти при данъчните приходи от националната икономика (домакинства + предприятия).

2.3.1. Статични ефекти при приходите от мита

При равни други условия повишаването на митническите ставки ще има положителен статичен ефект (увеличение на приходите), а намаляването на митническите ставки ще има негативен статичен ефект (намаляване на приходите). Тази посока на статичния ефект, обаче, е силно зависима от характера на търговската реформа и от еластичността на потребителското търсене за засегнатите от промените стоки. Така например, намаляването на митническите ставки ще има *положителен* статичен ефект, когато:

1. Действащите до момента на промените квотни ограничения се конвертират в тарифни ставки и по този начин се увеличи обмитяемата база;

2. Намалените мита насърчават потребителското търсене в страната и внасяните обеми се увеличават до ниво, което компенсира по-ниската ставка;
3. Комбинация от горните две обстоятелства.

Увеличението на митническите ставки би имало *негативен* статичен ефект, когато в резултат на по-високата митническа защита потреблението на вносни стоки намалява до ниво, което неутрализира по-високата ставка.

По правило, значението на приходите от мита е по-голямо за развиващите се страни, отколкото за развитите. Например в някои от най-бедните африкански държави (на юг от Сахара) тези приходи формират близо 50% от общите данъчни приходи на правителството (Sundaram, 2013). Това е главната причина, поради която в СТО най-слабо развитите страни получават преференциално и диференцирано третиране, т.е. те не са задължени да намалят митническите ставки до нивата в развитите страни.

2.3.2. Статични ефекти при данъчните приходи от националната икономика

Посоката на статичните ефекти при този тип данъчни приходи ще зависи от конкурентоспособността на местните производители спрямо вноските стоки. Тук имаме припокриване с предишните две секции (2.1 и 2.2), защото домакинствата и предприятията са основните данъкоплатци във всяка страна и от тях зависи икономическата активност. Данъчните приходи от икономическа активност се увеличават, когато са налице положителни статични ефекти за националната икономика. Обикновено това трудно се постига при всички стопански сектори, затова е необходимо да се отчете балансът между печелившите и губещите – не само по отношение на производството, но и по отношение на данъчната събираемост.

Така например индустриалният сектор може да бъде по-лесно контролиран за изпълнение на данъчното законодателство, отколкото селскостопанския сектор, който в по-големите развиващи се страни (Китай, Индия), освен корпоративните производители, включва милиони фермери, които не само, че трудно могат да бъдат обхванати от данъчен контрол, но преобладаващо имат толкова ниски доходи, че дори значително увеличение на произведената от тях продукция вероятно не би ги поставило над облагаемия минимум. Факторът *събираемост* е от особено значение за развиващите се страни, в повечето от които административният капацитет е ограничен и при това положение е твърде вероятно данъчните приходи да не са едни и същи в ситуация, при която индустриалното производство намалява с 15%, а селскостопанското производство се увеличава с 15%.

Статичните ефекти от търговията върху приходите на правителството (мита и икономическа активност) са свързани с бедността посредством разходите за социални програми. Тези разходи са в различна пропорция спрямо общите бюджетни разходи за отделните държави, като това е определящо за силата на статичните ефекти върху бедността. Например, те биха имали по-съществено отражение в държави с високи нива на социални разходи, отколкото в държави с ниски нива на социални разходи; това се отнася както в случаите на увеличение, така и в случаите на намаление на данъчните приходи.

Освен преките социални разходи, други правителствени разходи също имат отношение към бедността: държавата е един от големите работодатели и инвеститори във всяка икономика, като тези два аспекта от нейната дейност са свързани с финансовите ѝ възможности. Влиянието на международната търговия върху тези възможности – приходите от мита, акцизи и др. такси, се определя в зависимост от дела на митническите приходи в общите бюджетни приходи. Колкото този дял е по-голям, толкова по-силни ще бъдат статичните ефекти от търговията.

2.4. Влияние върху дистрибуционните мрежи

Дистрибуционните мрежи следва да бъдат разглеждани двупосочно, в направленията "внос" и "износ". Отправната точка при анализа на статичните ефекти на международната търговия върху дистрибуционните мрежи е **формираната крайна цена – цената на дребно (при вноса) и изкупната цена за производителите (при износа)**.

Формирането на цената на дребно за вносните стоки започва от начисляването на мита, акцизи и др. такси (в случай, че има такива) върху вноската цена, на която стоката пристига на границата (сухопътна, речна, морска, въздушна). След това върху нея се начисляват разходите по транспорта от границата до основните/регионалните дистрибуторски центрове на фирмата вносител в страната; така формираната цена представлява *цената на едро*. Към цената на едро се добавят транспортни, търговски и управленски разходи от местния/локалния търговец, който прави вноската стока налична в своя склад/магазин. *Цената на дребно* се формира, като към разходите на местния търговец се прибави и надбавка за печалба.

Формирането на изкупната цена за производителите износители започва от равнището на цената на конкретната стока на международния пазар: това би могла да бъде регионална цена или световна цена. И в двата случая, обаче, нейната функция е индикативна, защото между производителите и международния пазар има редица логистични и търговски разходи. Влиянието на тези разходи върху изкупната цена зависи от:

1. Разстоянието от производителя до износния пункт на границата. Колкото по-малко е то, толкова логистичните разходи ще са по-ниски.
2. Броят на търговските посредници. По-големият брой посредници означава по-големи търговски разходи.
3. Качеството на инфраструктурата. Колкото по-добра е инфраструктурата, толкова тези разходи са по-ниски.

Изкупната цена за производителите износители се измерва в процент от международната цена, като стойността на този процент зависи от комбинацията от горепосочените фактори. Тези три фактора оказват влияние и върху цените на дребно:

1. Колкото по-малко е разстоянието между основния дистрибуционен център на фирмата вносител и потребителя, толкова цената на дребно (за една и съща стока, *при равни други условия*) ще бъде по-ниска.
2. По-големият брой посредници ще доведе до по-висока цена на дребно.
3. Слабата инфраструктурата оскъпява логистичните операции, което води до по-висока цена на дребно.

Разликата при цената на изкуствения тор в Тайланд и Мали е класически пример за влиянието на търговската политика и инфраструктурата върху местното производство, бедността и конкурентоспособността. Тон изкуствен тор струва \$282 на вътрешния пазар в Тайланд и \$514 на вътрешния пазар в Мали (National Geographic – България: юли, 2014 г.):

Таблица 8. Ценови елементи на изкуствения тор в Тайланд и Мали

	Тайланд	Мали
Цена на продукта	\$229	\$252
Стойност на транспорта	\$31	\$165
Данъци и такси	\$0.22	\$32
Финансови разходи	\$8	\$20
Надценки и др. разходи	\$14	\$45
Крайна цена	\$282	\$514

Източник: *National Geographic* – България.

От таблица 8 е видно, че причината за сериозната разлика в крайната цена е разликата в стойността на транспорта – петкратно по-висока в Мали, поради лошата инфраструктура, както и разликата в данъците и таксите (в

т.ч. мита) – близо 30 пъти по-високи в Мали. Последиците от високата цена на изкуствения тор в Мали могат да бъдат разгледани в две направления:

1. *Конкурентоспособност* – производителите на селскостопанска продукция от Мали няма да могат да се конкурират успешно на международните пазари с производителите на същата селскостопанска продукция от Тайланд поради **а)** по-високи производствени разходи и **б)** по-лоша инфраструктура, която допълнително ще оскъпи агропродукцията. На практика това са сериозни ограничителни фактори за производителите в Мали, които на практика реализират по-малки приходи, отколкото почвените и климатичните условия предполагат.
2. *Потребление* – по-високите производствени разходи водят до по-високи цени на хранителните стоки, респ. до по-ниско потребление/по-голям дял на разходите за прехрана в семейния бюджет. При ниските доходи в Мали – една от най-бедните страни в света (<http://www.tradingeconomics.com/country-list/gdp-per-capita>), това обстоятелство допълнително задълбочава проблема с бедността.

Статичните ефекти от търговията при дистрибуционните канали се проявяват само в следствие на търговски реформи, предприети от държавата. Цените на световните пазари – сами по себе си – няма как да променят митническите ставки или да предизвикат значими промени в дистрибуцията: брой търговски агенти, логистични операции, разходи за управление и пр. Обстоятелството, че този тип статични ефекти до голяма степен могат да се планират, не означава, че те могат да бъдат само положителни. Например, реформа в търговската политика, включваща намаляване на митническите ставки и дерегулация на дистрибуцията (премахване на лицензионни режими, държавен монопол и др. подобни) би съчетала положителни и негативни статични ефекти:

- *Положителни ефекти*: насърчаване на конкуренцията, увеличаване на икономическата активност, увеличаване приходите на производителите за сметка на приходите на търговците/прекупвачите.
- *Негативни ефекти*: по-ниски приходи от мита, бюджетен дефицит, редуциране на разходите за социални програми.

Крайният ефект върху бедността ще зависи от баланса между реализираните ефекти. Тук отново трябва да споменем времевите измерения на ефектите – негативните статични ефекти могат да бъдат компенсирани от положителни динамични ефекти. Например, премахването на митата/таксите върху изкуствения тор и оптимизация на дистрибуционните канали в Мали (намаляване на надценките до нивата в Тайланд) би предизвикало негативен статичен ефект за държавния бюджет, но – *при равни други условия* – в средносрочен и дългосрочен план по-ниската цена на изкуствения тор ще доведе до увеличаване на производството и намаляване на цените на хра-

ните (положителен ефект върху бедността). Уточнението "при равни други условия" е свързано със субективни и обективни фактори като добросъвестност на производителите и цени на други компоненти на производството (горива, техника и пр.). За съжаление, в реалността има и ситуации, при които дори средносрочните ефекти от търговските реформи са негативни или поне не водят до очаквания ефект (MacMillan, 2009):

- В резултат на проведената в Замбия търговска либерализация (90-те години на XX век), включваща и приватизация на дистрибуционни канали, се стига дотам, че връзката на фермерите от по-отдалечените райони на страната с пазара е прекъсната – за частния дистрибутор е неизгодно да изкупува тяхната продукция.
- Премахването на рестрикциите за износа на сурово кашу в Мозамбик (90-те години на XX век) не дава очаквания ефект върху приходите на производителите, защото близо 50% от ползите са реализирани от търговци и прекупвачи.

В края на настоящата глава, разглеждаща статичните ефекти от търговията върху бедността, ще бъде направен сравнителен анализ на статистическите данни от Еквадор, Мексико, Виетнам, Индонезия, Замбия и ЮАР (таблици 9, 10, 11, 12, 13 и 14), отнасящи се до промените в показателя *търговия/БВП*, промените в доходите на населението – чрез показателя *БВП на глава от населението* (константни USD/2005 г.), и промените в индустриалното производство. Информацията за правителствените приходи в тези държави (за последните 23 години) е твърде оскъдна и затова няма да бъде част от анализа.

Таблица 9. Търговия, БВП, индустрия – Еквадор

ЕКВАДОР	1993	1997	2001	2005	2008	2012
Търговия (% от БВП)	43.17	45.01	50.74	56.10	68.06	64.04
БВП на глава от населението*	2686.23	2791.32	2665.59	3012.75	3245.44	3568.19
Индустриално производство (млрд. \$)*	8.55	9.14	10.13	13.09	14.49	16.91

* в константни USD (2005 г.)

Източник: <http://databank.worldbank.org>

Таблица 10. Търговия, БВП, индустрия – Мексико

МЕКСИКО	1993	1997	2001	2005	2008	2012
Търговия (% от БВП)	25.96	49.32	48.53	54.58	58.07	66.39
БВП на глава от населението*	6888.17	7129.91	7536.16	7823.82	8275.81	8532.35
Индустриално производство (млрд. \$)*	212.66	244.0	270.1	291.95	307.65	320.53

* в константни USD (2005 г.)

Източник: <http://databank.worldbank.org>**Таблица 11.** Търговия, БВП, индустрия – Виетнам

ВИЕТНАМ	1993	1997	2001	2005	2008	2012
Търговия (% от БВП)	66.21	94.34	103.69	130.71	154.32	156.55
БВП на глава от населението*	355.35	469.56	557.68	699.49	819.88	986.01
Индустриално производство (млрд. \$)*	6.79	11.27	15.72	21.98	26.36	33.77

* в константни USD (2005 г.)

Източник: <http://databank.worldbank.org>**Таблица 12.** Търговия, БВП, индустрия – Индонезия

ИНДОНЕЗИЯ	1993	1997	2001	2005	2008	2012
Търговия (% от БВП)	50.52	55.99	69.79	63.99	58.56	50.15
БВП на глава от населението*	999.96	234.7	1109.52	273.46	451.56	1732.18
Индустриално производство (млрд. \$)*	82.85	118.4	113.01	133.05	151.02	181.7

* в константни USD (2005 г.)

Източник: <http://databank.worldbank.org>

Таблица 13. Търговия, БВП, индустрия – Замбия

ЗАМБИЯ	1993	1997	2001	2005	2008	2012
Търговия (% от БВП)	73.97	64.13	72.47	71.22	72.64	89.52
БВП на глава от населението*	661.3	586.28	574.44	625.85	689.33	797.93
Индустриално производство (млрд. \$)*	1.7	1.42	1.34	1.93	2.37	3.16

* в константни USD (2005 г.)

Източник: <http://databank.worldbank.org>**Таблица 14.** Търговия, БВП, индустрия – ЮАР

ЮАР	1993	1997	2001	2005	2008	2012
Търговия (% от БВП)	40.29	48.03	56.21	55.23	74.82	61.76
БВП на глава от населението*	4472.5	4667.5	4682.8	5185.8	5757.4	5885.2
Индустриално производство (млрд. \$)*	52.2	57.2	60.4	68.7	76.2	76.7

* в константни USD (2005 г.)

Източник: <http://databank.worldbank.org>

С уговорката, че период от 20 години включва комбинация от статични и динамични ефекти, от данните в таблиците е видно, че международната търговия има положително влияние върху доходите на населението и индустриалното производство, но това влияние е неравномерно разпределено във времето и е различно по сила във всяка отделна страна. От разгледаните шест държави само в Индонезия търговията е с по-малък процент спрямо БВП през 2012 г., отколкото през 1993 г., но въпреки това доходите и индустриалното производство имат по-добри показатели. Причина за това не е по-малкият външнотърговски оборот, който е \$439.7 млрд. през 2012 г., спрямо \$298.8 млрд. през 2008 г. (увеличение с 47.15%), а резкият скок на БВП от \$510.2 млрд. през 2008 г. до \$876.7 млрд. през 2012 г. (увеличение със 71.96%). (В текущи USD, по данни на: <http://databank.worldbank.org>).

Повече от ясно е, че този динамичен растеж на БВП се дължи преобладаващо на вътрешноикономически фактори, което подчертава обстоятелството, че международната търговия е важен, но не единствен или главен фактор на влияние върху икономическата активност.

Глава 3. Динамични ефекти от търговията

Трайно въздействие върху бедността могат да окажат само динамичните ефекти от търговията, защото те резултират в качествени изменения при националното стопанство. Реализацията на положителни динамични ефекти е главната причина, поради която се осъществява търговска либерализация: за една страна, която до момента на либерализация е следвала стратегията "заместване на вноса", намаляването на вносните мита води до негативни статични ефекти най-малко в две направления – намаляване на правителствените приходи и намаляване на продажбите на местните производители. Ако разчетите не показват, че в дългосрочен план положителните динамичните ефекти ще компенсират и надвишат негативните статични ефекти, то едва ли ще се предприемат реформи в търговската политика.

Проявлението на динамичните ефекти от международната търговия обаче е далеч по-комплексно и като обхват в икономиката, и като времеви интервал, отколкото проявлението на статичните ефекти. В тази връзка трябва да се отбележи, че степента на въздействие на динамичните ефекти не зависи само от чисто търговски и/или икономически фактори. От решаващо значение е административният и управленският капацитет за управление на промените в икономиката. Новата стопанска среда изисква нови услуги от страна на държавата – финансови, инфраструктурни, образователни, а точно това е областта, където разликите между възможностите на отделните страни са най-видими. Поради своите характер и специфика е трудно въпросните разлики да бъдат квантифицирани, но те се проявяват при редица стопански индикатори – производителност на труда, БВП на глава от населението, привлечени ПЧИ, построени шосейни и железопътни трасета и пр. Един чуждестранен производител не би инвестирал (създал работни места) в страна, където образователната система не може да подготви необходимите кадри или където липсва необходимата транспортна и комуникационна инфраструктура. Ето защо – *при равни други условия* – способността за привличане на ПЧИ е показателна за нивото на инфраструктурата и образователните услуги.

Следвайки изложеното, трябва да уточня, че в рамките на една студия няма как да бъдат обхванати всички фактори, имащи отношение върху или обуславящи динамичните ефекти от международната търговия върху бедността. Това би означавало да се изследват мащабни социални, културни,

исторически, нормативни и политически обстоятелства в развиващите се страни, всяко от които може да бъде тема за самостоятелно научно изследване. За целите на настоящия анализ ще бъдат разгледани само основните икономически направления, маркиращи въздействието на динамичните ефекти от търговията: *1) Промените в стойността на БВП, 2) Привлечените ПЧИ и 3) Конкурентоспособността.*

3.1. Промени в стойността на БВП

По дефиниция БВП изразява пазарната стойност на всички произведени стоки и услуги (за крайно потребление) на територията на страната за период от 1 година (<http://www.investorwords.com/2153/GDP.html>). Промените в БВП са най-важният показател за икономическата активност на дадена страна, а растежът на БВП за продължителен период от време (5, 10 и повече години) е ясен индикатор за подобряване на възможностите за борба с бедността. Въпросното подобряване на възможностите става в две направления:

1. Увеличаване на данъчните приходи на правителството вследствие на по-високата икономическа активност.
2. Увеличаване на заетостта/намаляване на безработицата – тук обхватът на въздействие се определя от наличния трудов ресурс и технологичните нива, като в развиващите се страни растежът на БВП се свързва повече с нарастваща ангажираност на трудовите ресурси, отколкото с високите технологии.

За да има ефект върху бедността, икономическият растеж трябва да е по-висок от темпа на прираст на населението, т.е. да е налице реално нарастване на произведените блага спрямо броя на хората. Това обаче може да бъде определено само като *минимално необходимо условие*, защото ежегодното нарастване на БВП – например с 0.2% или 0.4% (над прираста на населението), няма как да доведе до значими промени при ситуацията с бедността в която и да било развиваща се страна. Нека разгледаме няколко примера (таблици 15, 16, 17 и 18).

Таблица 15. БВП, население, бедност – Китай

Държава: Китай	
Средногодишен ръст на БВП за периода 2000-2012 г.	9.96%
Средногодишен прираст на населението за периода 2000-2012 г.	0.58%
Процент от населението, живеещо с до \$1.25/ден през 2002 г.	28.06%
Процент от населението, живеещо с до \$1.25/ден през 2011 г.	6.26%

Източник: <http://databank.worldbank.org>

Таблица 16. БВП, население, бедност – Перу

Държава: Перу	
Средногодишен ръст на БВП за периода 2000-2012 г.	5.51%
Средногод. прираст на населението за периода 2000-2012 г.	1.21%
Процент от населението, живеещо с до \$1.25/ден през 2002 г.	11.56%
Процент от населението, живеещо с до \$1.25/ден през 2011 г.	2.97%

Източник: <http://databank.worldbank.org>

Таблица 17. БВП, население, бедност – Бангладеш

Държава: Бангладеш	
Средногодишен ръст на БВП за периода 2000-2012 г.	5.93%
Средногод. прираст на населението за периода 2000-2012 г.	1.34%
Процент от населението, живеещо с до \$1.25/ден през 2000 г.	58.59%
Процент от населението, живеещо с до \$1.25/ден през 2010 г.*	43.25%

* последните налични данни са за 2010 г.

Източник: <http://databank.worldbank.org>

Таблица 18. БВП, население, бедност – Бразилия

Държава: Бразилия	
Средногодишен ръст на БВП за периода 2000-2012 г.	3.42%
Средногод. прираст на населението за периода 2000-2012 г.	1.11%
Процент от населението, живеещо с до \$1.25/ден през 2002 г.	8.87%
Процент от населението, живеещо с до \$1.25/ден през 2011 г.*	4.53%

* последните налични данни са за 2011 г.

Източник: <http://databank.worldbank.org>

Тенденциите в промените на БВП и бедността за периода 2000-2012 г. са показателни за положителното влияние на икономическия растеж върху намаляването на бедността. Видно е обаче, че това влияние има различна сила във всяка отделна страна. Най-подходящото сравнение в тази насока е между Перу и Бангладеш, където за периода 2000-2012 г. растежът на БВП (респ. 5.51% и 5.93%) и прирастът на населението (респ. 1.21% и 1.34%) имат сходни стойности, но за разглеждания период живеещите с до \$1.25/ден в Перу намаляват със 74.3%, а в Бангладеш – с 26.2%.

Освен при растежа на БВП и прираста на населението, за периода 2000-2012 г. има сходство и при показателя търговия/БВП (в %, средноаритметично): 45.9% в Перу и 42.5% в Бангладеш. Усложняващо анализа обстоятелство е фактът, че съгласно *Индекса на Джини* неравенството в доходите е по-голямо в Перу, отколкото в Бангладеш (респ. 44.92 и 32.12 за 2010 г.) (по данни на Световната банка: <http://databank.worldbank.org>), т.е. – *при равни други условия* – съгласно сходството в показателите за БВП, прираст на населението и *търговия/БВП* по-голямото намаление на бедността (като процентно изражение при живеещите с до \$1.25/ден) трябваше да бъде в Бангладеш, а не в Перу. Може би една от насоките към намиране на обяснение за тази, *на пръв поглед*, икономически нелогична ситуация трябва да се потърси в разликите в началните (за анализирания период) равнища на бедност: през 2000 г. в Бангладеш 58.59% от населението живее с до \$1.25/ден, а в Перу този показател има стойност 12.51%. С други думи, Перу е сравнително по-заможна държава, която може да отделя повече средства за социални програми. (В следващата секция ще бъде направена и съпоставка при ПЧИ/глава от населението.)

Конкретно за връзката на международната търговия с бедността посредством показателят БВП, трябва да отбележим, че тя е толкова по-силна, колкото по-висока е стойността на съотношението Търговия/БВП. Така например БВП на Виетнам е много по-зависим от международната търговия, отколкото БВП на Бразилия – поради обстоятелството, че през 2012 г. показателят търговия/БВП е 156.55% във Виетнам и 26.62% в Бразилия (по данни на Световната банка: <http://databank.worldbank.org>). В този смисъл можем да заключим, че външната търговия има по-силно влияние върху бедността във Виетнам, отколкото в Бразилия.

В общ икономически план развиващите се страни разчитат в по-голяма степен на външната търговия за насърчаване растежа на БВП, отколкото развитите страни – средният показател Търговия/БВП за развиващите се страни достига 40% към 2008 г. (27% при развитите страни). Основната причина за това е обстоятелството, че техните вътрешни пазари са по-слабо платежоспособни и търговията се явява ключов фактор за осигуряването на допълнителни възможности за растеж и развитие на националната иконо-

мика, респ. за осигуряване на допълнителна заетост и намаляване на бедността. Точно тук се откроява значението на връзката *международна търговия-БВП-бедност*. Реализирането на положителни динамични ефекти от търговията при БВП е показателно за способностите на дадена страна да се възползва от възможностите, които пазарите на други страни предлагат.

На глобално равнище изследванията на Световната банка показват, че за периода 1980-2012 г. делът на износа на стоки и услуги в световния БВП и показателят БВП/глава от населението (в константни USD, базова 2005 г.) нарастват със сходни темпове (World Trade Report 2014 – публикация на Световната търговска организация – СТО) .

Взаимовръзката Търговия-БВП не е еднотипна за всички държави. Например, налице са много сериозни разлики между Източна Азия и Африка на юг от Сахара в начина, по който международната търговия влияе върху БВП и икономическото развитие. Реализираните положителни динамични ефекти от търговията в Източна Азия са несравнимо по-големи, като дори имат трансформиращ ефект по отношение на индустриалната база и внедряването на високи технологии. В резултат на мащабните икономически промени ситуацията с бедността в Източна Азия през последните 25 години се подобрява чувствително, докато в Африка на юг от Сахара броят на крайно бедните се увеличава.

Трудно е да бъде прецизирано във висока степен влиянието на търговията върху бедността *посредством показателя БВП*, защото липсват общодостъпни (международни публикации/сайтове) данни за това по какъв начин експортният и импортният сектор (на разглежданите национални икономики) са свързани с останалите сектори на икономиката – доставчици, подизпълнители, транспортни и комуникационни услуги и пр., т.е. няма как да бъдат обхванати в пълна степен хоризонталните и вертикалните връзки на предприятията, осъществяващи международна търговска дейност, както и не може да бъде дефиниран мултипликаторът на разходите в икономиката. Например, един работник/служител, който е зает в предприятие, работещо предимно за износ, изразходва заплатата си за стоки и услуги, които не са с експортно предназначение, но чието производство и продажба влияе върху доходите в страната и се отчита в БВП.

В края на тази секция трябва да посочим, че няма пряка зависимост между нивото на търговията спрямо БВП и равнището на бедност в дадена страна, т.е. по-активно ангажираните в международната търговия не са непременно по-малко бедни: въпреки по-голямата стойност на показателя търговия/БВП в Бангладеш – 53.8%, нивото на бедност в тази страна е значително по-високо от нивото на бедност в Бразилия, където показателят търговия/БВП е 27,6% (2013 г.). (По данни на Световната банка: <http://databank.worldbank.org>).

2.2. Привлечени преки чуждестранни инвестиции

Съгласно определението на Световната банка, преките чуждестранни инвестиции са нетните потоци за придобиване на дългосрочен управленски интерес (10% или повече от имащите право на глас акции) в предприятие, което работи в чуждестранна икономика; те са сумата от акционерния капитал, реинвестираната печалба, друг дългосрочен капитал и краткосрочен капитал и се отразяват в платежния баланс (дефиниция на Световната банка: <http://databank.worldbank.org>). ПЧИ имат съществена роля в икономическия прогрес на развиващите се страни. Наличието на сравнителни преимущества – като изобилие на ниско платен/ниско квалифициран труд, например – само по себе си не е достатъчно условие, за да бъдат реализирани ползите от търговията; необходими са инвестиции в реалния сектор на икономиката, които да материализират сравнителните преимущества. Съвсем не е случайно, че предприемането на реформи във външнотърговската сфера винаги е съпроводено с мерки за насърчаване на ПЧИ – признаване на право на собственост, преференциално данъчно третиране за инвестиции над определен размер, изграждане на съпътстваща инфраструктура и пр. Това се случва в Китай, Виетнам, Филипините, Индия и др. развиващи се страни, инициирали стопански реформи през 80-те и 90-те години на миналия век (Химирски, 2006).

При положение, че в националното стопанство не са налице финансови ресурси за обезпечаване на желаното икономическо развитие, притокът на *неспекулативни* капитали отвън е единствената възможност за повишаване на икономическата активност, респ. за динамизиране на икономическия растеж, увеличение на заетостта и доходите, намаляване на бедността. Измерението на ПЧИ не е само финансово. Не по-малко важни са трансферът на технологии, знания и управленски умения, които обикновено са толкова дефицитни в развиващите се страни, колкото и капиталите. За разлика от 60-те и 70-те години на XX век, когато ПЧИ се възприемат като противоречив фактор (външна намеса в националната икономика, колонизаторски практики, експлоатация на ресурси и пр.), в наши дни има засилен конкуренция за привличането им, в т.ч. и чрез използването на класически маркетингови средства – реклама във водещи международни периодични издания, уебсайтове, телевизии. Показателно за важността на ПЧИ е и обстоятелството, че дори развити страни се рекламират като инвеститорски дестинации.

Нека се върнем на сравнението при икономическите показатели в Перу и Бангладеш. За периода 2000-2012 г. нетните ПЧИ на глава от населението (средногодишно) в Перу са \$224.58, а в Бангладеш са \$6.02. (Текущи USD, по данни на Световната банка: <http://databank.worldbank.org>). Тази огромна разлика от 3731% при ПЧИ е сред основните причини за значително по-голямата редукция на бедността в Перу, въпреки сходствата при растежа

на БВП и прираста на населението. Би било рисковано обаче ПЧИ да бъдат посочвани като *единствена* икономическа причина преди да е направен обстоен анализ на социалните системи в двете страни и техните взаимовръзки с националната икономика.

Следвайки модела на сравнителен анализ от предходните секции, ще проследим динамиката при ПЧИ и бедността в Танзания, Индонезия, Виетнам, Коста Рика и Еквадор (следват таблици №№ 19-24).

Таблица 19. Средногодишни нетни ПЧИ

Държава	Средногодишни нетни ПЧИ * на глава от населението (2005-2012 г.)
Танзания	\$26.18
Индонезия	\$27.94
Виетнам	\$69.60
Коста Рика	\$348.22
Еквадор	\$31.48

*в текущи USD

Източник: <http://databank.worldbank.org>

Таблица 20. Бедност – Танзания

ТАНЗАНИЯ	2007	2012
Бедност: до \$1.25/ден*	67.87%	43.48%
Бедност: до \$2/ден*	87.87%	73%

* в % от населението

Източник: <http://databank.worldbank.org>

Таблица 21. Бедност – Индонезия

ИНДОНЕЗИЯ	2005	2008
Бедност: до \$1.25/ден*	21.56%	22.71%
Бедност: до \$2/ден*	54.13%	54.71%

* в % от населението

Източник: <http://databank.worldbank.org>

Таблица 22. Бедност – Виетнам

ВИЕТНАМ	2006	2010	2012
Бедност: до \$1.25/ден*	21.44%	3.93%	2.44%
Бедност: до \$2/ден*	48.08%	16.84%	12.45%

* в % от населението

Източник: <http://databank.worldbank.org>**Таблица 23.** Бедност – Коста Рика

КОСТА РИКА	2005	2008	2012
Бедност: до \$1.25/ден*	3.57%	2.28%	1.35%
Бедност: до \$2/ден*	7.32%	4.51%	3.11%

* в % от населението

Източник: <http://databank.worldbank.org>**Таблица 24.** Бедност – Еквадор

ЕКВАДОР	2005	2008	2012
Бедност: до \$1.25/ден*	9.16%	6.26%	3.95%
Бедност: до \$2/ден*	18.07%	12.71%	8.44%

* в % от населението

Източник: <http://databank.worldbank.org>

***Забележка:** Избраните отчетни години не са едни и същи за всички държави поради липса на данни в информационния масив на Световната банка.*

От данните в таблиците можем да заключим, че колкото по-голям е размерът на ПЧИ/глава от населението, толкова по-добра е ситуацията с бедността. От разгледаните държави водеща по привлечени ПЧИ е Коста Рика (\$348/глава от населението), като там само 3.11% от населението живее с под \$2/ден. Най-голям прогрес при намаляването на бедността реализира вторият в класацията – Виетнам (\$69.60/глава от населението), където само в рамките на 7 години крайната бедност (до \$1.25/ден) е редуцирана с впечатляващите 88.6%; за сравнение, Еквадор (\$31.48/глава от населението)

за същия период успява да намали крайната бедност с 56.9%. Поради обстоятелството, че ПЧИ са само един от факторите, оказващи влияние върху бедността, и поради разликите в нивата на бедност в началната точка (2005 г.), не е възможно да бъде изведена строго определена зависимост между обем привлечени ПЧИ и равнище на бедност (\$1.25 или \$2 на ден). Например, въпреки сериозната разлика в привлечените ПЧИ/глава от населението в Коста Рика и Виетнам (5 към 1), при процентът от хората, живеещи с до \$1.25/ден, разликата е едва 1.09 процентни пункта (2012 г.).

За да направим допълнителна проверка за влиянието на ПЧИ върху бедността, ще сравним показателите за нетни ПЧИ и бедност (\$1.25 и \$2 на ден) на две държави със сходен брой население: Китай (1.36 млрд. души) и Индия (1.23 млрд. души) (по данни на www.tradingeconomics.com). За периода 2005-2012 г. средногодишният размер на нетните ПЧИ/глава от населението е \$108.57 в Китай и \$11.89 в Индия. През 2011 г. в Китай 6.26% от населението живее с до \$1.25/ден, а 18.61% от населението живее с до \$2/ден; за Индия показателите са 24,68% (до \$1.25/ден) и 60.57% (до \$2/ден) (по данни на Световната банка: <http://databank.worldbank.org>). Според по-обхватния показател за бедност – до \$2/ден, това означава, че в Индия има 491.9 млн. повече бедни, отколкото в Китай. Предвид многостранното въздействие на ПЧИ върху икономическата активност, повече от ясно е, че значително по-високото ниво на нетни ПЧИ/глава от населението в Китай има съществена роля за по-ниските нива на бедност в сравнение с Индия.

Нека разширим анализа, като направим сравнение между търговския оборот (износ + внос) на Китай и Индия (таблица 25).

Таблица 25. Търговски оборот – Китай, Индия

Държава	Средногодишен търговски оборот (2005-2012 г.)*	Средногодишен външотърговски оборот (2005-2012 г.) на глава от населението*
Китай	\$2.83 трлн.	\$2160.30
Индия	\$681.3 млрд.	\$572.52

* текущи USD

Източник: <http://databank.worldbank.org>

Видно от данните в таблицата е, че разликата при ПЧИ/глава от населението – 9 към 1 в полза на Китай, е намалена до 3.8 към 1 при показателя *Средногодишен външотърговски оборот/глава от населението*. При по-

ложение, че по принцип ПЧИ не са насочени изключително към външно-търговският сектор, полученото несъответствие в разликите не бива да се възприема като изненада. ***Във всеки случай, сравнителният анализ при Китай и Индия показва, че по-високата външнотърговска активност намира своето отражение в нивата на бедност.***

За 2012 г. съотношението между хората, които живеят с до \$1.25/ден в Индия и Китай, е 3.57 към 1 в полза на Индия, а при търговския оборот (износ + внос) отношението е 4.19 към 1 в полза на Китай (по данни на Световната банка: <http://databank.worldbank.org>). С други думи, Китай има 4.19 пъти по-висок търговски оборот и 3.57 пъти по-малко крайно бедни жители. Това обстоятелство говори за силна връзка между търговия и бедност в конкретния случай: показателят за търговския оборот е само със 17.4% по-голям от показателя за бедността (до \$1.25/ден), ***т.е. налице е близо 83% припокриване.*** Разбира се, става въпрос за ***припокриване в противоположни посоки:*** по-високите търговски обороти резултират в по-ниски нива на бедност, а не в по-високи нива на бедност.

Трябва да се уточни, че сравнителният анализ за Китай и Индия не бива да бъде възприеман като универсално значим за зависимостта между търговията и бедността при развиващите се страни, защото става въпрос за сравнителен анализ само между две държави, ***но обстоятелството, че това са най-големите развиващи се страни (по брой на населението) придава на резултатите значителна тежест.***

3.3. Конкурентоспособност

Конкурентоспособността на дадена национална икономика се отъждествява с нейната способност да предлага продукти и услуги, отговарящи на международните стандарти за качество – на цени, които са конкурентни и осигуряват адекватна възвращаемост на ресурсите, наети и/или използвани в производството им (<http://www.businessdictionary.com/definition/competitiveness.html>). Водеща роля при оценяването на конкурентоспособността на национално ниво има *Световният икономически форум (СИФ)*, който ежегодно публикува "Доклад за глобална конкурентоспособност". В този доклад отделните държави са класирани както по показателя за обща конкурентоспособност, така и по показатели за отделни елементи на конкурентоспособността – институции, макроикономическа среда, инфраструктура, здраве и начално образование и пр. Отчитайки комплексността на стопанското явление "конкурентоспособност", СИФ поставя значението на социалните и политическите аспекти на едно равнище с икономическите аспекти. За целите на настоящото изследване, обаче, ще бъде използвана информация от "Доклада за глобална конкурентоспособност 2014-2015"

само в областта на инфраструктурата. Поради фокуса на самото изследване върху икономическата проблематика, в анализа няма да бъдат включени институционалните, образователните и др. политически и социални аспекти на конкурентоспособността.

Динамичните ефекти от търговията върху бедността – посредством повишаване на конкурентоспособността на националната икономика – имат две основни направления: **промени в технологичните нива и промени в инфраструктурата.**

3.3.1. Промени в технологичните нива

Високите технологии са един от най-важните компоненти на производството, които обуславят неговата конкурентоспособност. В процеса на либерализация на международната търговия влиянието на чуждестранните производители в конкурентния натиск се увеличава, за сметка на влиянието на местните производители. Тази тенденция е изразена най-силно в регионалните интеграционни блокове – ЕС (Европа), МЕРКОСУР (Южна Америка), КОМЕСА (Африка) и пр. – където пред търговията няма или почти няма митнически ограничения и производителите в различните страни членки използват една и съща нормативна рамка при уреждане на спорове, като дискриминационни практики на национална основа почти не се срещат. В такава висококонкурентна среда поддържането на желания търговски потенциал изисква внедряването на най-модерни технологии, като тяхната роля може да бъде разглеждана в два аспекта: **а)** повишаване качеството на произвежданата продукция и **б)** повишаване производителността на труда. Разбира се, тези два аспекта са взаимно допълващи се, но трябва да се има в предвид, че ефектът върху качеството е по-важен при капиталоемни стоки (автомобили, индустриални роботи), а ефектът върху производителността е по-важен при трудоинтензивни стоки, където качеството е до голяма степен унифицирано (пшеница, памук, соя).

Посоката на технологично обновление под влияние на международната търговия зависи от:

1. Сравнителните преимущества на дадена страна – те са определящи за стопанските сектори, към които ще се насочат новите технологии.
2. Моментното технологично равнище на местните производители.
3. Технологичното равнище на конкурентите – колкото по-високо е то, толкова по-силен ще е натискът за технологично обновление в местната икономика.

Напълно е възможен вариант, при който промените в международната търговия не налагат или не водят до значими технологични промени – това е случаят, когато в даден интеграционен блок влезе държава с по-ниски тех-

нологични нива от другите страни членки. Например, членството на Мексико в НАФТА не е наложило съществени технологични промени в икономиката на САЩ; подобен е случаят на сключените от ЕС споразумения за свободна търговия с Колумбия и Перу, които няма да наложат осезаеми промени в технологиите в ЕС. Въпросните споразумения обаче биха стимулирали технологични промени в Колумбия и Перу, защото износът на ЕС е високотехнологичен и за да не загубят пазарен дял, местните производители ще трябва да повишат нивото на конкурентоспособност.

Във връзка с горното би могла да бъде изведена зависимостта, че ***колкото по-изостанала технологично е дадена икономика, толкова по-силно ще бъде влиянието на международната търговия върху необходимостта от технологични подобрения***. Важен фактор в тази насока е финансовият потенциал на местните производители, защото няма как да бъде направено технологично обновление без да има средства за него. Точно тук е и ключовата роля на преките чуждестранни инвестиции, които разисквахме в предходната секция: когато местните производители нямат възможност (в т.ч. и чрез помощта на държавата) да закупят нови технологии, ПЧИ остават единствената възможност за повишаване на технологичните нива в националното стопанство.

Анализирайки връзката между търговията и технологичните нива, следва да отбележим, че поради спецификата на технологиите, които не могат да бъдат квантифицирани, е трудно да бъде изведена стандартна зависимост между показателят *търговия/БВП* и определено технологично ниво. Примери за взаимовръзката между търговия и технологии, обаче, могат да бъдат дадени, като един от ярките примери е участието на Китай в международната търговия: китайският износ представлява 1% от световния износ през 1980 г. и 11% от световния износ през 2011 г. Няма как това 10-кратно повишение на дела в световния износ да се осъществи без драматично повишаване на технологичните нива – при условия на нарастващи цени на енергоносителите и високотехнологичната конкуренция на САЩ, ЕС и Япония. За периода 1980-2011 г. делът на САЩ в световния износ намалява от 11% на 8%, делът на ЕС-15 (15 страни членки) намалява от 37% на 30%, а делът на Япония намалява от 6% на 5%. Важен аргумент за нарастващата роля на технологиите в международната търговия е обстоятелството, че Саудитска Арабия – най-големият износител на петрол в света – намалява своя дял в световния износ от 5% през 1980 г. до 2% през 2011 г., при положение, че цената на барел петрол в ОПЕК е \$35.52 през 1980 г. и \$107.46 през 2011 г. (увеличение с 302.5%), а изнесените количества са 9.6 млн. барела/дневно през 1980 г. и близо 8.5 млн. барела/дневно през 2011 г. (намаляние с 11.46%). (World Trade Report 2013 – публикация на UNCTAD; <http://www.statista.com/statistics/262858/change-in-opec-crude-oil-prices-since-1960/>;

<http://www.usnews.com/news/articles/2014/11/10/an-oil-price-cold-war-with-saudi-arabia-not-so-fast-experts-say>).

Влиянието на технологиите върху бедността се изразява главно чрез фактора "производителност на труда". Колкото по-високи технологии се използват в една страна, респ. колкото производителността на труда е по-висока, толкова по-високи са доходите.

Връщайки се към сравнението между Перу и Бангладеш, трябва да отбележим, че производителността на труда в Перу е 5.5 пъти по-висока от тази в Бангладеш (\$10.95/работен час срещу \$1.98/работен час) (произведен БВП на час, по метода паритет на покупателната способност; източник: [http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_\(PPP\)_per_hour_worked](http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_(PPP)_per_hour_worked)). Освен привлечените ПЧИ, това е другото обяснение за сериозните разлики между двете държави при редуцирането на бедността (въпреки сходните нива на икономически растеж).

Съпоставянето на производителността на труда (таблица 26) между Коста Рика – държавата с най-ниски нива на бедност от разглежданите примери в предходната секция, и водещите развити страни откроява все още съществени технологични различия, респ. разликите в доходите в двете групи държави (развити и развиващи се):

Таблица 26. Производителност на труда

Държава	Произведен БВП на работен час (в USD) по метода ППС*	БВП на глава от населението в USD по метода ППС*
Коста Рика	17.81	14344
Швейцария	49.88	53997
Франция	59.24	39813
Австрия	54.83	44402

Източник: [http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_\(PPP\)_per_hour_worked](http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_(PPP)_per_hour_worked)

Източник: [http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_\(PPP\)_per_capita](http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_(PPP)_per_capita) и МВФ.

*ППС – паритет на покупателната способност.

3.3.2. Промени в инфраструктурата

Подобно на развитието при технологиите, промените в инфраструктурата в дългосрочен план са продиктувани от необходимостта от повишаване равнището на конкурентоспособност. По-добрата инфраструктура, освен че намалява времето за транзит на стоките, има и редуциращ ефект по отношение на транспортните разходи, което води до повишаване на ценовата конкурентоспособност. По отношение на бедността, подобренията в инфраструктурата имат по-силен ефект върху намаляването на бедността в краткосрочен план, а в дългосрочен план ефектите от по-качествената инфраструктура и по-високите технологии са взаимодопълващи се:

- Изграждането на инфраструктура – пътища, язовири, железопътни линии, летища, пристанища и пр., е една от най-трудоемките дейности (дори в развитите страни). Нейното осъществяване изисква значителна работна сила, чието наемане води до намаляване на безработицата и бедността, макар и временно. Ефектът на национално ниво зависи от броя и характера на изгражданите обекти, но трябва да се уточни, че тази заетост обикновено не е равномерно разпределена по територията на дадена страна, а е концентрирана в регионите, където се строи инфраструктура. Поради изобилието на работна сила, някои развиващи се страни умишлено не използват високи технологии (където това е възможно) при инфраструктурното строителство – именно, за да се насърчи заетостта. Такъв пример е язовирната стена Нагарджуна Сагар (Индия) – висока 124 м и дълга 1 км, за чието изграждане се трудят 125 000 души в периода 1955-1972 г.; това е най-голямата зидана язовирна стена в света (National Geographic – България, май 2014).
- В дългосрочен план ефектите върху икономическата активност, заетостта и бедността се допълват, защото технологиите и инфраструктурата създават синергичен ефект: инвестиции, по-висока производителност на труда, по-ниски разходи за комуникации, транспорт и логистика, респ. по-висока конкурентоспособност.

За разлика от технологичните подобрения в икономиката, където водеща роля има частният сектор (в т.ч. ПЧИ), инвестициите в инфраструктура се осъществяват предимно от държавата. От една страна, това дава възможности за по-добро контролиране на плановия и инвестиционния процес, но, от друга страна, стои въпросът за финансовите възможности – много малко са тези развиващи се страни, които на 100% могат да финансират изграждането на цялата им необходима инфраструктура. Повечето от тях разчитат на заеми от международни и регионални институции – Световната банка, Азиатската банка за развитие, Африканската банка за развитие, или на Международна помощ за развитие (МПП) (Official Development

Assistance (ODA) – по дефиниция на ОИСР /www.oecd.org/) от развити и/или др. развиващи се страни. В последното десетилетие особено активна по линия на МПП е китайската държава, която чрез свои компании инвестира в изграждането на инфраструктура в богати на природни ресурси африкански държави. Само за периода 2005-2009 г. тези инвестиции са в размер на близо \$5 млрд./год., като не само че не са повлияни от Световната финансова криза (2007-2008 г.), но през 2010 г. се увеличават на \$9 млрд. годишно (<http://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Publications/WPS%20No%20127%20Chinese%20Infrastructure%20Investments%20.pdf>).

Зависимостта между качеството на инфраструктурата и нивата на бедност ще бъде потърсена чрез сравнение при оценката на СИФ за инфраструктура в съответната държава (в т.ч. мястото в общото класиране) и процентът от хората, живеещи с до \$1.25/ден в България, Коста Рика, Филипините, Китай, Индия, Танзания, Замбия, Перу, Виетнам, Бангладеш, Панама и Индонезия (таблица 27).

Таблица 27. Инфраструктура и бедност

Държава	Показател инфрастр.*	Бедност (до \$1.25/ден)§
Панама	4.8 (40)**	3.99%
Китай	4.7 (46)	6.26 %
Индонезия	4.4 (56)	16.2%
Коста Рика	4.1 (73)	1.36%
България	4.1 (74)	1.9%
Виетнам	3.7 (81)	2.44%
Индия	3.6 (87)	24.68%
Перу	3.5 (88)	2.89%
Филипини	3.5 (91)	18.96%
Замбия	2.7 (118)	74.32%
Бангладеш	2.4 (127)	43.25%
Танзания	2.3 (130)	43.48%

*Включва: транспортна инфраструктура, електричество и телефонна инфраструктура.

** В скоби е посочено мястото в световната класация.

§ по данни за 2010, 2011 или 2012 г. – в зависимост от налични последни данни.

Източник: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2014-2015/>

Източник: <http://databank.worldbank.org>

В общ план, данните от 12-те държави показват, че на по-добрата инфраструктура съответстват по-ниски нива на бедност. При Перу и Индонезия има по-съществено отклонение от общата зависимост, но това отклонение се проявява само в 2 от разглеждани 12 държави. В по-детайлен план сравнението между Индия и Виетнам е показателно за това, че качеството на инфраструктурата не бива да се възприема като прецизен индикатор за ситуацията с бедността – въпреки минималната разлика в показателя за инфраструктура (от 0.1 пункта), процентът на крайно бедните в Индия е близо 10 пъти по-висок от процента на крайно бедните във Виетнам.

По отношение на сравненията от предишните секции – Перу, Бангладеш/Индия и Китай, видно от данните в таблицата е, че Перу и Китай имат по-ниски нива на бедност и по-добра инфраструктура в сравнение с Бангладеш и Индия.

Не е налице информация доколко инфраструктурата в разглежданите 12 страни е свързана с международна търговия, като единствената отправна точка (при наличната информация) би могла да бъде съотношението *търговия/БВП* – в смисъл, че по-високите стойности на това съотношение биха означавали по-силна връзка между търговия, инфраструктура и бедност.

При съчетаването на показателите *търговия/БВП*, *оценка на инфраструктурата (по критериите на СИФ)* и *бедност (до \$1.25/ден)*, от разглежданите 12 държави най-силна е връзката *търговия-инфраструктура-бедност* в Панама, България, Коста Рика и Виетнам (таблица 28).

Таблица 28. Търговия, инфраструктура, бедност

Държава	Търговия/БВП в % (2012 г.)	Показател инфраструктура	Бедност (до \$1.25/ден)
Панама	154.75	4.8	3.99%
България	136.38	4.1	1.9%
Коста Рика	78.75	4.1	1.36%
Виетнам	156.55	3.7	2.44%

Източник: Световната банка и СИФ

Тези четири държави имат – *едновременно* – висок показател *търговия/БВП*, класиране по качество на инфраструктурата в горната половина на предишната таблица и сравнително ниски нива на бедност (средното ниво на бедност за 12-те държави е 19.98%).

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Направените анализи категорично показват, че разделянето на ефектите на "статични" и "динамични" позволява по-прецизно изследване на въздействието на международната търговия върху бедността. При сравнението между статичните и динамичните ефекти ясно се очертава решаващата роля на динамичните ефекти. Влиянието на статичните ефекти не бива да бъде подценявано, но трябва да отбележим, че при него могат да бъдат посочени съществени ограничителни условия:

1. *По отношение на честотата*: промените в цените на стоките на световните пазари обикновено не се проявяват равномерно във времето поради въздействието на множество икономически и политически фактори върху ценообразуването. Промените във външнотърговската политика на дадена страна, в т.ч. промяната на митническите тарифи, квотите и пр., също не са равномерно разпределени във времето, като по-съществените промени се инициират веднъж на няколко години или дори веднъж на няколко десетилетия.
2. *По отношение на обхвата*: промените в цените на стоките на световните пазари невинаги са толкова големи, че да предизвикат значими статични ефекти от търговията. Например, увеличение на цената на памука с 0.7% едва ли би довело до съществени ползи за икономиките на страните – износителки на памук. Освен това, в случая с промените на цените на световните пазари трябва да се вземат под внимание ценовите равнища за по-дълъг период от време, за да бъде прецизно установен статичният ефект. Например, цените на петрола се задържаха трайно около \$100/барел от 2011 г. до лятото на 2014 г., след което от юли 2014 г. до началото на 2015 г. намаляха с близо 50% (<http://www.statista.com/statistics/262858/change-in-opec-crude-oil-prices-since-1960/>). Т.е., страните износителки на петрол от началото на 2011 г. до юли 2014 г. реализират положителни статични ефекти от търговията, но след това статичните ефекти стават отрицателни и точно тук се появява необходимостта от оценката на *реалните ползи*.

Следвайки резултатите от изследването, бихме могли да обобщим, че ако една държава цели насърчаване на икономическото си развитие и намаляване на бедността посредством международната търговия, то усилията трябва да бъдат насочени към постигане на значими динамични ефекти. Думата "значими" е важна, защото слабите динамични ефекти не биха довели съществени промени в икономиката. Сравнителните анализи (Перу/Бангладеш и Китай/Индия) показаха, че положителното въздействие на тър-

говията върху бедността е най-значимо там, където има надграждане/синергия на динамични ефекти. За осигуряване на въпросното надграждане на динамични ефекти на преден план излиза решаващата роля на държавното планиране – нормативна рамка, данъчни стимули, инфраструктура, спомагателни дейности и пр. Между отделните развиващи се страни са налице сериозни разлики в потенциала на държавното планиране за обезпечаване на икономическото развитие и реализиране на динамични ефекти от търговията. И именно разликата в този потенциал е едно от основните обяснения за обстоятелството, че ползите от международната търговия не са еднакви за всички държави – при положение, че цените на суровините, стоките и услугите са сходни на международните пазари, а нормативната база на СТО е еднаква за всички страни членки.

Решаващото значение на динамичните ефекти е показателно за това, че международната търговия – *сама по себе си* – не може да бъде възприемана като значим фактор, влияещ върху бедността. ***Търговията трябва да се разглежда по-скоро като възможност за оползотворяване на националните сравнителни преимущества, респ. за насърчаване на стопанското развитие и за създаване на предпоставки за намаляване на бедността.***

Следва да отбележим, че няма как да бъде изведена праволинейна зависимост между реализирането на динамични ефекти и намаляването на бедността, защото пренасянето на динамичните ефекти върху социалната сфера зависи от свързаността – хоризонтални и вертикални връзки – на експортните сектори с останалата част от икономиката и от действащата социална система. Именно сложността на взаимовръзката "търговия-бедност" обуславя невъзможността да бъде създаден универсално валиден модел на стандартизирана корелация.

Отнасяйки анализа на статичните и динамичните ефекти от търговията към теоремите *Хекшер-Олин* и *Столпер-Самюелсън*, бихме могли да посочим, че и двете теореми са базирани на предпоставката, че динамичните ефекти от търговията автоматично се реализират до оптимално равнище. В реалността, обаче, стопанската логика за най-ефективно използване на ресурсите и оползотворяване на националните сравнителни преимущества се пречупва през политически и социални фактори и автоматичната реализация на динамични ефекти до оптимално ниво е по-скоро хипотетична. Именно при сблъсъка с реалността се проявяват слабостите на двете теореми, но смятам, че проблемите с тяхната валидност за отделни държави не означава, че те са фундаментално погрешни.

ЦИТИРАНИ ИЗТОЧНИЦИ:

- Дефиниция на Световната банка: <http://databank.worldbank.org>
(Definitsia na Svetovnata banka: <http://databank.worldbank.org>)
По данни на Световната банка – <http://databank.worldbank.org>
(Po dannii na Svetovnata banka – <http://databank.worldbank.org>)
По данни на Световната банка: 2008. Who are the net food importing countries, Francis, Ng., M. Aksoy.
(Po dannii na Svetovnata banka: 2008. Who are the net food importing countries, Francis, Ng., M. Aksoy)
По данни на www.tradingeconomics.com
(Po dannii na www.tradingeconomics.com)
Текущи USD, по данни на www.tradingeconomics.com
(Tekushti USD, po dannii na www.tradingeconomics.com)
Химирски, Е., 2006, Икономика на развитието, София, УНСС, Университетско издателство "Стопанство".
(Himirski, E., 2006, Ikonomika na razvitiето, Sofia, UNSS, Universitetsko izdatelstvo "Stopanstvo")
Daniels, J., L. Radebaugh, 1989. International Business, Addison-Wesley Publishing.
Hunt, D., 1989. Economic Theories of Development, Harvester.
Krugman, P., 1997. In Praise of Cheap Labor: Bad Jobs at Bad Wages are Better than No Jobs at All, State Magazine.
Lee, D., 2013. Poverty and Cotton in the Doha Development Agenda, Routledge.
Lewis, A., 1978. Evolution of the International Economic Order, Princeton.
MacMillan, E., 2009. The Economic Effects of Trade on Poverty Reduction, Cambridge University Press.
Millennium Development Goals Report 2015 (публикация на ООН).
(Millennium Development Goals Report 2015 (publikatsia na OON))
National Geographic – България, май 2014
(National Geographic – Bulgaria, may 2014 g.)
National Geographic – България, юли, 2014 г.
(National Geographic – Bulgaria, yuli, 2014 g.)
Official Development Assistance (ODA) – по дефиниция на ОИСП /www.oecd.org/
(Official Development Assistance (ODA) – po definitsia na OISR /www.oecd.org/)
Sundaram, J., 2013. Trade Liberalization in Sub-Saharan Africa., Routledge.
Todaro, M./Smith, S., 2011. Economic Development (eleventh edition), Addison-Wesley Publishing.
Trade and Development Report 2013 – публикация на UNCTAD.
(Trade and Development Report 2013 – publikatsia na UNCTAD)
Trade and Development Report 2013, United Nations Conference for Trade and Development.

- Trade and Poverty Reduction in the Asia - Pacific Region, 2009. Cambridge University Press,
- World Trade Report 2013 – публикация на UNCTAD
(World Trade Report 2013 – publikatsia na UNCTAD)
- World Trade Report 2014 – публикация на Световната търговска организация (СТО).
- (World Trade Report 2014 – publikatsia na Svetovnata targovska organizatsia (STO))
- Wallerstein, I., 2000. The Essential Wallerstein, New Press Essential.
- Winters, A., 2000. Trade and Poverty: Is there a connection?: https://www.wto.org/english/news_e/pres00_e/pov3_e.pdf
- <http://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Publications/WPS%20No%20127%20Chinese%20Infrastructure%20Investments%20.pdf>
- <http://www.businessdictionary.com/definition/competitiveness.html>
- <http://www.columbia.edu/~drd28/Stolper-Samuelson%20is%20Dead.pdf>
- <http://databank.worldbank.org>
- <http://www.encyclopedia.com/doc/1G2-3045302628.html>
- [http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_\(PPP\)_per_hour_worked](http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_(PPP)_per_hour_worked)
- <http://internationalecon.com/Trade/Tch40/T40-0.php>
- http://www.eu-un.europa.eu/articles/en/article_5656_en.htm
- <http://www.investorwords.com/2153/GDP.html>
- <http://www.preservearticles.com/201012291893/stolper-samuelson-theorem.html>
- <http://www.scmp.com/business/economy/article/1418267/chinas-economic-rebalancing-likely-hurt-worlds-emerging-economies>
- <http://stat.wto.org>
- <http://www.statista.com/statistics/262858/change-in-opec-crude-oil-prices-since-1960/>
- <http://www.thechinastory.org/agenda2013/chinas-great-rebalancing-act/>
- <http://www.tradingeconomics.com/country-list/gdp-per-capita>
- <http://www.usnews.com/news/articles/2014/11/10/an-oil-price-cold-war-with-saudi-arabia-not-so-fast-experts-say>
- [http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_\(PPP\)_per_hour_worked](http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_(PPP)_per_hour_worked)
- www.tradingeconomics.com

ВЛИЯНИЕ НА МЕЖДУНАРОДНАТА ТЪРГОВИЯ ВЪРХУ БЕДНОСТТА

Резюме

Международната търговия е един от най-бързо развиващите се отрасли на световната икономика, като за периода 1990-2010 г. световният търговски оборот на стоки нараства от \$7.1 трилиона до \$30.8 трилиона; за същия период броят на крайно бедните (живеещи с до \$1.25/ден) в световен мащаб намалява с близо 800 млн. души. Именно това паралелно увеличаване на търговските обеми и намаляване на крайната бедност е отправната точка на макрониво, от която започва анализът. Поради обстоятелството, че при търговията и бедността не е налице едноизмерна причинно-следствена връзка, влиянието на търговията върху бедността е изследвано посредством статичните и динамичните ефекти от търговията. Анализът е базиран на широкообхватна емпирика, включваща държави от регионите с най-висока концентрация на крайна бедност – Африка, Азия и Латинска Америка. Основната теза на научния труд е, че в дългосрочен план положителните промени при ситуацията с бедността зависят от реализираните динамични ефекти от търговията.

Ключови думи: международна търговия, бедност, развиващи се страни, икономическо развитие.

JEL: F14, F19, F63, I32.

INTERNATIONAL TRADE'S IMPACT ON POVERTY

Abstract:

International trade is one of the fastest developing sectors of the world economy, with total merchandise trade growing from \$7.1 trillion in 1990 to \$30.8 trillion in 2010. For the same period, the number of people living in extreme poverty (with under \$1.25/day) worldwide has declined with nearly 800 million. This simultaneous growth of trade volumes and reduction of extreme poverty at macro level is the starting point of the analysis. Since a classical (mono-dimensional) 'cause-effect' relationship between trade and poverty cannot be identified, international trade's impact on poverty has been examined through the static and dynamic effects of trade. The analysis features a broad empirical research, covering the regions with the highest concentration of extreme poverty – Africa, Asia and Latin America. The paper's main thesis is that the long-term positive impact on poverty depends largely on the dynamic effects of trade.

Key words: international trade, poverty, developing countries, economic development.

JEL: F14, F19, F63, I32.